Mustafa Kemal'in Kağnısı (Dinleme/İzleme Metni) ve Tema Değerlendirmesi: Şiirde Ahenk, Kip ve Kişi Ekleri, Anlam Kayması ve Birleşik Çekimli Fiiller (T.D.7.2 / T.O.7.18)

Dinlediği/izlediği 'Mustafa Kemal'in Kağnısı' şiirinde Millî Mücadele ruhunu, derin anlamı, söz sanatlarını ve anahtar söz varlığını çözümler (T.D.7.2 / T.D.7.18 / T.D.7.20). · Şiirde biçim ve ahenk unsurlarını (dize, dörtlük, hece ölçüsü, redif, kafiye) ile bilgilendirici metinlerde düşünceyi geliştirme yollarını ve ikna tekniklerini belirler (T.O.7.14-20). · Bir Hilal Uğruna teması boyunca işlenen fiilde anlam, kip-kişi çekimi, anlam (zaman) kayması, ek-fiil (birleşik çekim) ve fiilde yapı konularını yazım kurallarıyla birlikte uygular (T.Y.7.21).

HATIRLAYALIM

- Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın **«Mustafa Kemal'in Kağnısı»** şiirinde Anadolu kadınının (Elif'in) cepheye cephane taşırken gösterdiği fedakârlık ve vatan sevgisi destansı bir dille anlatılır.
- Dize sonlarındaki **aynı görevli ek veya kelime tekrarlarına redif**; görevleri farklı ses benzerliklerine ise **kafiye (uyak)** (tek ses: **yarım**, iki ses: **tam**, üç ve daha çok ses: **zengin**) denir.
- Bir fiil kipinin başka bir kip yerine kullanılmasına **anlam (zaman/kip) kayması** denir (Örn: {eğik:Yarın cepheye gidiyoruz → gideceğiz}).

1 EŞLEŞTİRME

Sol sütundaki şiir ve dil bilgisi kavramlarını sağ sütundaki açıklamalarıyla eşleştiriniz.

a 1. Redif (Ek/Kelime Tekrarı)	**a)** Dize sonlarında yazılışları, anlamları ve görevleri aynı olan ek veya sözcükler
c 2. Kafiye (Uyak)	**b)** Cümlede kastedilen zaman veya dilek anlamının başka bir kip ekiyle karşılanması
b 3. Anlam (Zaman) Kayması	**c)** Dize sonlarında görevleri ve anlamları farklı olan sözcük köklerindeki ses benzerliği
d 4. Birleşik Çekimli Fiil	**d)** Kip eki almış bir fiilin üzerine -idi, -imiş, -ise ek-fiilinin gelmesiyle oluşan çekim

2 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Şiirde ahenk, fiilde anlam kayması ve birleşik çekimle ilgili ifadelerden doğru olanlara D, yanlış olanlara Y kutusunu işaretleyiniz.

	D	Y
«Atatürk 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkar.» cümlesinde geniş zaman eki geçmiş zaman yerine kullanıldığı için anlam kayması vardır.	☑	☐
«başarabilirsin» fiili iki kip eki aldığı için birleşik çekimli (birleşik zamanlı) bir fiildir.	☐	☑
Dize sonlarında önce redif bulunur, redif çıkarıldıktan sonra kalan köklerde kafiye (uyak) aranır.	☑	☐
«Mustafa Kemal'in Kağnısı» şiirinde kağnısına «Mustafa Kemal'in kağnısı» denmesi Elif'in cepheye olan bağlılığını gösterir.	☑	☐

3 KISA CEVAP

Görseldeki «İnlerdi kağnının tekerlekleri / Gecenin yıldızları Elif'e bakıp ağlardı» dizelerinde bulunan **söz sanatını** ve **birleşik çekimli fiilleri** yazınız.

Dize ve Dil Bilgisi Çözümlemesi

«İnlerdi kağnının tekerlekleri,
Gecenin yıldızları Elif'e bakıp ağlardı.»

Fiiller: inle-r-di · ağla-r-dı | Sanat: ?

Söz sanatı: Kişileştirme (tekerleğin inlemesi, yıldızların.

4 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki «Mustafa Kemal'in Kağnısı» şiir inceleme kartına göre Elif'in öküzü Kocabaş'ın yere çökmesi üzerine yaptığı davranış hangi erdemi simgeler?

Mustafa Kemal'in Kağnısı — Fazıl Hüsnü Dağlarca

«Yediyordu Elif kağnısını, kara geceden geceden...
Kocabaş çok ihtiyardı, çok zayıftı, mahzundu bütün bütün,
Elif'cik boyunduruğun ucuna girdi, cephane gecikmesin diye!»

(A) Yorgunluktan vazgeçip kağnıyı yol kenarında bırakarak köye dönmeyi

(B) Cephaneyi vatan savunmasına ulaştırmak için boyunduruğa kendisinin girmesini

(C) Yardım gelene kadar mermileri ormanda saklamayı

(D) Kış şartları nedeniyle yolculuğu bahar aylarına ertelemeyi

5 TABLOYU TAMAMLA

Görseldeki fiil kartlarını inceleyerek her fiilin **çekim türünü** (basit/birleşik çekimli) ve **yapısını** (basit/türemiş/birleşik yapılı) tabloya yazınız. İlk satır örnektir.

1. taşıyordu taşı - yor - du (2 kip)	2. koruyabiliriz koru-y-abil-ir-iz (Yeterlilik)
3. izlemişti iz - le - miş - ti (Yapım + 2 kip)	4. yardım ettiler yardım + et-ti-ler (1 kip)

Çekimli Fiil Örneği	Çekim (Zaman) Türü	Sözcük Yapısı
1. taşıyordu (taşı-yor-du)	Birleşik çekimli (Şimdiki z. hikâyesi)	Basit yapılı fiil
2. koruyabiliriz (koru-y-abil-ir-iz)	Basit çekimli (Geniş zaman)	Birleşik yapılı (Yeterlilik)
3. izlemişti (iz-le-miş-ti)	Birleşik çekimli (Geçmiş z. hikâyesi)	Türemiş yapılı fiil
4. yardım ettiler (yardım et-ti-ler)	Basit çekimli (Görülen geçmiş z.)	Birleşik yapılı (Yardımcı fiil)

6 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları kutuda verilen uygun Türkçe kavramlarıyla tamamlayınız.

kişileştirme | abartma | rivayet | tam

1. İnsana ait «ağlamak, dertleşmek, üzülmek» gibi özelliklerin doğadaki varlıklara aktarılmasına **kişileştirme** sanatı denir.
2. Fiil kipinin üzerine «-imiş» ek-fiili getirilerek yapılan birleşik çekime **rivayet** birleşik zamanı adı verilir.
3. Dize sonlarında iki tam ses benzerliğine dayanan uyağa **tam** kafiye denir.

7 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki cümle kartlarından hangisinde fiilde **anlam (kip/zaman) kayması yoktur?**

1. Haftaya dönüyor. Şimdiki → Gelecek	2. Bir gün balıkçı görür. Geniş → Duyulan Geçmiş
3. Dün akşam ulaştı. Geçmiş → Gerçek Geçmiş	4. Düzenli çalışacaksın! Gelecek → Gereklilik/Emir

(A) 1. Kart: Dedemler önümüzdeki hafta İzmir'den dönüyor. (dönecek)
(B) 2. Kart: Keloğlan bir gün ormanda yaşlı bir balıkçı görür. (görmüş)
(C) 3. Kart: Kafilemiz dün akşam saat sekizde Ankara'ya ulaştı. (gerçek geçmiş)
(D) 4. Kart: Sınavda başarılı olmak için her gün düzenli çalışacaksın! (çalışmalısın)

8 ÇOKTAN SEÇMELİ · DÜŞÜN

Görseldeki tema değerlendirme tablosunda hangi fiil **hem birleşik yapılı hem de birleşik çekimli (zamanlı)** bir fiildir?

geliyordu Basit Yapı · Birleşik Çekim	başarabilirsin Birleşik Yapı · Basit Çekim
fark etmiştik Birleşik Yapı · Birleşik Çekim	çalışmalıyız Basit Yapı · Basit Çekim

(A) «geliyordu» (Basit yapılı — Birleşik çekimli)
(B) «başarabilirsin» (Birleşik yapılı — Basit çekimli)
(C) «fark etmiştik» (Birleşik yapılı — Birleşik çekimli)
(D) «çalışmalıyız» (Basit yapılı — Basit çekimli)

9 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Görseldeki metin parçasında yazar düşüncesini inandırıcı kılmak için hangi **düşünceyi geliştirme yollarından** yararlanmıştır? Nedenleriyle yazınız.

Millî Mücadele'de Cephe Gerisi (Bilgilendirici Metin)

Atatürk, «Dünyada hiçbir milletin kadını, Anadolu kadınından daha fazla çalıştım diyemez.» demiştir. 1921-1922 yıllarında İnebolu'dan Ankara'ya kağnılarla tam 300.000 ton cephane taşınarak zafer kazanılmıştır.

Atatürk'ün özdeyişine yer vererek tanık göstermeden ve savaş.

10 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki dörtlükte yer alan «dağlar / bağlar» ve «yurduma / orduma» sözcüklerindeki kafiye ve redif çözümlemesi hangisinde doğrudur?

Dörtlük İncelemesi Geçit verir dumanlı dağ-lar, Yeşerir baharda bütün bağ-lar, Güneş doğar güzel yurd-uma, Selam olsun şanlı ord-uma.	Ahenk Unsurları Ekler: -lar / -uma Sesler: -ağ / -rdu

(A) «-lar» ve «-uma» ekleri kafiyedir; köklerde redif vardır.
(B) «-lar» ve «-uma» ekleri rediftir; «-ağ» (tam) ve «-rdu» (zengin) sesleri kafiyedir.
(C) Dörtlükte redif kullanılmamış, yalnızca yarım kafiyeye yer verilmiştir.
(D) Tüm sözcükler aynı anlamda olduğu için sadece kelime hâlinde redif vardır.

11 SIRALAMA

Görseldeki «Mustafa Kemal'in Kağnısı» şiirinin olay basamaklarını şiirdeki oluş sırasına göre 1'den 4'e kadar sıralayınız.

1. Yola Çıkış Gece Cephane Yü	2. Engel Kocabaş'ın Çökm	3. Fedakârlık Elif Boyunduruk	4. Kararlılık Cepheye İlerleyiş

4 İnleyen kağnının Elif'in sarsılmaz iradesiyle cepheye doğru ilerlemeye devam etmesi
3 Elif'in Kocabaş'a üzülüp cephane gecikmesin diye boyunduruğun ucuna kendisinin girmesi
1 Elif'in gecenin ayazında kağnısına cephane yükleyerek cepheye doğru yola çıkması
2 Yorgun düşen emektar öküz Kocabaş'ın çamurlu yolda dizlerinin üstüne çökmesi

12 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarındaki kavramları kutulara yazınız. Numaralı harflerle «dize sonlarında görevleri farklı ses benzerliği (uyak)» kavramını bulunuz.

Millî Mücadele'de Elif'in cephane taşıdığı iki tekerlekli öküz arabası	K A **Ğ** N I
Şiirde ölçü, kafiye, redif ve ses akışıyla sağlanan uyum	A H E N K
İş, oluş veya hareket bildiren sözcük türü (eylem)	F İ İ L
Dize sonlarında yazılışı ve görevi aynı olan ek/sözcük tekrarı	R E D **İ** F
Fiil kipine «-imiş» ek-fiili getirilerek yapılan birleşik zaman	R İ V A **Y** E T
Şiiri oluşturan satırlardan her biri (mısra)	D İ Z E

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:
KAFİYE